

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

(مقایسه‌ی زنان بزهکار با زنان غیر بزهکار تحت پوشش بهزیستی رباط کریم)

فریبا شایگان*

صدیقه معتمدی**

چکیده

اگر چه ارتکاب جرائم تأثیر ناگواری در زندگی همه‌ی افراد دارد، ولی جرم زنان که مریدان اصلی فرزندان در خانواده هستند، اهمیت بیشتری دارد و به همین دلیل توجه به جرائم ویژه‌ی زنان و تلاش برای رفع عوامل زمینه‌ساز آن بسیار ضروری است. این تحقیق با هدف بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در جرائم زنان به مطالعه‌ی تئوری‌های مرتبط با بزهکاری پرداخته، چهار فرضیه از آنها استخراج کرده و به روش پیمایشی آنها را سنجیده است. جمعیت نمونه مورد مطالعه ۵۰ زن بزهکار - که در طول یک ماه به دلیل ارتکاب جرائمی توسط پلیس اطلاعات رباط کریم دستگیر شده بودند - و ۵۰ زن غیر مجرم بود که شرایط زندگی تقریباً مشابه با زنان مجرم داشتند، ولی تحت سرپرستی بهزیستی شهرستان رباط کریم بودند. نتایج تحقیق نشان داد که بین دو گروه از نظر اعتیاد همسر و از هم گسیختگی خانوادگی تفاوت معناداری وجود داشت، ولی از نظر محرومیت از دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب و محل زندگی و حاشیه‌نشینی تفاوتی که از نظر آماری معنادار باشد وجود نداشت. هر دو گروه تقریباً وضعیت مشابهی داشتند، ولی یک گروه مجرم شده و گروه دیگر متکب جرم نشده بودند.

واژگان کلیدی

بزهکاری زنان، اعتیاد همسر، از هم گسیختگی خانواده، حاشیه‌نشینی، جرم.

---

*- دانشیار دانشگاه علوم انتظامی امین shayegan_fa@yahoo.com

** - کارشناسی ارشد انتظامی دانشگاه علوم انتظامی

۱- مقدمه و بیان مسئله

یکی از معضلات اجتماعی جوامع، پدیده‌ی جرم و بزهکاری است که در اثر مسائل و مشکلات اجتماعی نظیر فقر، بیکاری، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی، دگرگونی در قوانین و الگوهای اجتماعی، تضعیف اعتقادات مذهبی و در کل بر هم خوردن تعادل در نظم اجتماعی پدید می‌آید. جرم و بزهکاری منحصر به مردان نیست، زنان هم از مشکلات اجتماعی در امان نیستند و زندگی آنها، دستخوش بحران و نابسامانی می‌گردد و گاهی مرتکب جرم می‌شوند. اگرچه ممکن است تعداد زنان مجرم کمتر از مردان باشد، لیکن تأثیر اجتماعی و فرهنگی بزهکاری زنان بسیار بیشتر از مردان است. زنان به دلیل نقش مهم مادری و تربیتی و پایه و ستون خانه بودن در صورتی که مرتکب جرم شوند، اثرات منفی بسیار زیادی در خانواده دارند. زمانی که مادر به هر دلیلی اعم از فوت، طلاق، بزهکاری و... در خانه حضور نداشته باشد، تربیت فرزندان دچار اشکال می‌شود. چه بسا مادرانی که به دلیل افتادن در چنگال بزهکاری از نوع اعتیاد، روسپیگری و... آینده‌ی فرزندان خود را نیز تباه می‌کنند. چنان‌که طبق پژوهش‌های علمی یکی از دلایل مهم بزهکاری نوجوانان و جوانان نداشتن بستر مناسب خانوادگی برای تربیت آنهاست (کی نیا، ۱۳۸۲: ۷۴۰).

بنابراین با بزهکاری زنان نه تنها یک زن بلکه ممکن است نسل یک خانواده به بزهکاری و تباهی کشیده شود. همچنین زنان بزهکار با ارتکاب جرایمی چون روسپیگری و تن فروشی، قوادی و... زمینه‌ی بی‌قید و بند

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

بودن روابط بین زنان و مردان را فراهم می‌آورند و این امر علاوه بر کاهش میل به ازدواج و مسئولیت‌پذیری در جوانان، موجب سست شدن بنیان خانواده، پایین آمدن سطح اخلاقی جامعه، ضعف ایمان و تقوا، گشوده شدن راه فحشا و فساد در جامعه و بسیاری آسیب‌های دیگر می‌شود؛ لذا شناخت جرائم زنان و راه‌های پیشگیری از بروز این جرائم به سالم سازی جامعه و استحکام خانواده‌ها کمک می‌کند. برای کمک به این امر ابتدا باید عوامل مؤثر در بزهکاری زنان را شناسایی و در صدد رفع آن عوامل برآمد. یکی از شهرهای استان تهران که به دلیل مسیر تردد کامیون‌های حمل کالا، شاهد جرائم زنان به ویژه روسپیگری آنان است، شهرستان رباط کریم می‌باشد. بر اساس اطلاعات موجود، در شش ماهه‌ی نخست سال ۱۳۹۰ حدود ۵۲۰ زن بزهکار در شهرستان رباط کریم بازداشت موقت شدند. که در مقایسه با شش ماهه‌ی اول سال ۱۳۸۹ حدود ۱۰۰ نفر افزایش داشت. از این تعداد حدود ۱۴۰ نفر به جرم رابطه‌ی نامشروع و روسپیگری، ۷۳ نفر به جرم دایر نمودن خانه‌ی فساد، ۱۴۵ نفر به جرم خرید، فروش و نگهداری مواد مخدر، ۵۲ نفر به جرم سرقت و مابقی به دلایلی چون فرار از منزل، درگیری، جرایم مالی، ولگردی و همسرکشی یا معاونت مؤثر در قتل همسر خویش مورد پیگیری قضایی قرار گرفته و برخی از آنها روانه‌ی زندان شدند (پلیس اطلاعات و امنیت عمومی رباط کریم، ۱۳۹۰). قریب به اتفاق زنان بازداشت شده در پلیس اطلاعات شهرستان رباط کریم به مواد مخدری مانند شیشه، کراک، تریاک و حشیش اعتیاد داشته‌اند و خرید و فروش و مصرف مواد مخدر در بین این افراد

بسیار رایج است (همان). مقاله‌ی حاضر - که نتیجه‌ی تحقیقی در همین زمینه است - به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که عوامل اجتماعی مؤثر در بزهکاری زنان در شهرستان رباط کریم کدام‌اند؟

۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

اگر پدیده‌ی بزهکاری زنان با دیدی جامعه‌شناسانه بررسی شود، می‌توان گفت در جامعه‌ی امروزی معضل بزهکاری زنان به مرحله‌ای رسیده که خطر تهدید و از هم پاشیدگی کانون گرم خانواده‌ها و متعاقب آن افزایش بزهکاری کودکان و نوجوانان این خانواده‌ها نگران‌کننده است؛ لذا بزهکاری زنان به منزله‌ی یک بیماری اجتماعی مطرح باید درمان گردد. مسلماً برای مبارزه با هر بیماری باید ابتدا آن را شناخت و به عوامل مؤثر در پیدایش آن پی برد، سپس بیمار را نجات داد و از بروز دوباره‌ی عارضه پیشگیری کرد. انجام این گونه تحقیقات زمینه‌ی شناخت علت بزهکاری زنان را فراهم کرده و مسئولین را در انجام اقدامات پیشگیرانه و مقابله‌ای با جرایم زنان کمک می‌کند. از طرفی هدف اصلی این مقاله شناخت عوامل اجتماعی مؤثر در بزهکاری زنان در شهرستان رباط کریم و مقایسه‌ی وضعیت این زنان با زنان غیر بزهکار این شهرستان است که می‌تواند به مسئولین اجتماعی و سیاسی کشور بینش بیشتری داده تا با رفع مشکلات اجتماعی به کاهش این آسیب اجتماعی کمک کنند.

سؤال اصلی تحقیق عبارت است از: عوامل اجتماعی مؤثر در بزهکاری

زنان در شهرستان رباط کریم کدام‌اند؟

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

علاوه بر سؤال فوق، سؤال‌های دیگری هم مطرح است که از جمله‌ی آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- آیا اعتیاد همسران موجب بزهکاری زنان می‌شود؟
- آیا محل سکونت و حاشیه نشینی موجب بزهکاری زنان می‌شود؟
- آیا محرومیت زنان در دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب موجب بزهکاری آنها می‌شود؟
- آیا از هم گسیختگی خانواده موجب بزهکاری زنان می‌شود؟

۳- پیشنهادی پژوهش

هدف غایی از مطالعه‌ی پیشنهادی تحقیق، فراهم سازی بنیادی برای تنظیم و تدوین فرضیه‌ها یا سؤال‌های تحقیق (سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۹: ۱۵۱ و ۱۵۲)، همچنین جلوگیری از کارهای تکراری و بنیان‌گذاری پایه‌ی علمی قوی برای کار است. بنابراین در این بخش به تعدادی از تحقیقات مرتبط با موضوع اشاره می‌شود:

جبلی در تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل فردی مؤثر بر بزهکاری زنان» که به روش پیمایشی و با حجم نمونه ۷۵ زن بازداشت شده در پلیس آگاهی و پلیس مبارزه با مواد مخدر انجام شده است، به این نتایج دست یافته که اعتیاد یکی از عوامل مؤثر در بزهکاری زنان است، همچنین تجربیات تلخ دوران کودکی مانند کتک‌خوردن، فحش و ناسزا شنیدن، مشاهده‌ی کتک خوردن خواهر یا مادر توسط پدر یا برادر و بی‌توجهی والدین و احساس تبعیض و امثال آن در گرایش زنان به بزهکاری مؤثر است (جبلی، ۱۳۸۸).

«بررسی برخی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم زنان در شهر اهواز» عنوان پایان‌نامه‌ی معصومه باقری است که حجم نمونه‌ی آن ۲۰۰ نفر از زنان حاشیه‌نشین و زنان مجرم زندانی اهواز بود. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای مستقل (نوع منزل مسکونی، تحصیلات، وضعیت اشتغال، شغل پدر، طبقه‌ی اجتماعی و محل سکونت حاشیه و غیرحاشیه) با متغیر وابسته (ارتکاب جرم) رابطه‌ی معنی‌داری دارد و فقط متغیر محل تولد با متغیر وابسته هیچ گونه رابطه‌ی معناداری را نشان نمی‌دهد (باقری، ۱۳۸۹).

در سال ۱۳۸۳، پژوهشی با عنوان «بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی زنان خیابانی در شهر تهران» توسط جعفر شرافتی‌پور که به روش پیمایشی با حجم نمونه ۱۵۰ زن خیابانی در تهران (۷۵ نفر از مرکز مداخله در بحران‌ها وابسته به بهزیستی استان تهران و ۷۵ نفر از زنان خیابانی سطح شهر و پارک‌های تهران) انجام شد. بر اساس نتایج حاصله، مواردی همچون ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، خشونت خانوادگی، پیوند با جامعه و ناامیدی، با خیابانی شدن زنان رابطه دارند، اما مؤلفه‌های گسستگی خانواده، همنشینی با خلاف‌کاران و آنومی با خیابانی شدن زنان در تهران رابطه نداشت (شرافتی‌پور، ۱۳۸۳).

پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر بزهکاری زنان محبوس در بند نسوان زندان اوین» توسط مهشید باقری انجام شده است. در این تحقیق ۵ فرضیه با حجم نمونه‌ی ۹۷ نفر از زنان محبوس در زندان اوین به روش پیمایشی انجام شد. نتایج نشان داد که میان فوت، غیبت، ناسازگاری

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

و طلاق والدین و بزهکاری زنان رابطه‌ی معناداری وجود دارد، همچنین خشونت، اعتیاد، وضعیت بد اقتصادی و مهاجرت با بزهکاری زنان رابطه‌ی معناداری دارد (باقری، ۱۳۸۱).

صفدری نیز در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در بزهکاری دختران نوجوان شهر مشهد با تأکید بر خانواده» که با روش آزمایشی به مطالعه‌ی ۱۰۰ دختر نوجوان بزهکار به عنوان گروه آزمون و ۱۰۰ دختر نوجوان غیر بزهکار از مدارس مشهد به عنوان زنان غیر مجرم پرداخته و به این نتیجه رسیده که تفاوت معناداری بین میزان پای‌بندی خانواده به مسائل مذهبی دختران بزهکار در مقایسه با دختران عادی وجود دارد، همچنین بین اختلاف و مشاجره‌ی والدین، تبعیض قائل شدن بین فرزندان، محکومیت اعضای خانواده و وضعیت بد اقتصادی خانواده و بزهکاری دختران رابطه وجود دارد (صفدری، ۱۳۸۹).

از جمله تحقیقات خارجی مرتبط با موضوع می‌توان به پژوهشی با عنوان «بزهکاری زنان محبوس در مؤسسه‌ی تربیتی کالیفرنیا» اشاره کرد که مشاهدات آن مبتنی بر تحقیقات روان‌شناسی طی پنج سال بر روی هزار زن بود که در ایالت کالیفرنیا به جرم تبهکاری بازداشت و محکوم شده بودند. نتایج این تحقیق نشان داد که عواملی چون کاستی‌های پایه‌ای در روابط ابتدایی خانواده، انحرافات ناشی از بیماری روانی، عوامل فیزیکی و عوامل محیطی در انحراف این زنان دخیل بوده‌اند (MeGinnis, 2007).

پژوهش دیگری با عنوان «بزهکاری زنان» در مرکز مطالعات بزهکاری زنان در هلند در سال ۲۰۰۶ روی بیش از ۱۲ هزار نفر از زنان بزهکار که توسط پلیس بازجویی شدند، انجام شد. نتایج این مطالعات نشان داد که افزایش تعداد زنان بزهکار به واسطه‌ی افزایش رفتار خشن و بزهکارانه در جامعه و نیز تغییر روند سیستم اداری و مأمورین پلیس است که با شدت بیشتری با زنان بزهکار برخورد می‌کنند. این تحقیق همچنین نشان داده که افزایش آزادی‌های دختران و تغییر شیوه‌ی تربیتی والدین نسبت به دختران در افزایش بزهکاری دختران تأثیر داشته است (DCSFD, 2006).

۴- چارچوب نظری پژوهش

نظریه‌های مرتبط با عوامل و انگیزه‌های ارتکاب جرم متعدّدند، ولی در این مقاله بنا به موضوع به برخی از نظریه‌های جامعه‌شناسی و روان‌شناسی علل انجام جرم که مبنای فرضیات تحقیق باشد، اشاره می‌شود.

بزهکاری وضع یا حالتی است که شخص تخطی کننده از الزامات قانونی، خود را با آن مواجه می‌یابد. در این صورت ارتکاب جنایت و یا جرم، موجب اسناد مسئولیت به مجرم شده و متعاقب آن با مجازات‌هایی روبه‌رو می‌شود (بیرو، ۱۳۳۷: ۸۳). در تعریف دیگر بزه مجموعه تخلفات جزایی است که افراد در یک جامعه مرتکب می‌شوند (رجبی‌پور، ۱۳۸۷: ۵۱).

در جامعه‌شناسی هرگونه رفتار، عقیده یا شرایطی که هنجارهای اجتماعی را نقض کند انحراف اجتماعی خوانده می‌شود. البرت کوهن انحرافات اجتماعی را هرگونه، انحراف از قواعد متعارف جامعه ذکر می‌کند (نیک

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

گهر، ۱۳۶۹: ۳۴۹. عوامل مختلفی در گرایش افراد به بزهکاری و انحرافات اجتماعی تأثیرگذار است که از جمله‌ی آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
الف - خانواده (ضعف نظارت خانوادگی، عدم استحکام روابط خانوادگی و شرایط نامطلوب درون خانه و ...)

ب - ضعف نظارت اجتماعی (سستی نظارت جمعی، کم رنگ شدن امر به معروف و نهی از منکر در جامعه و ...)

ج - ناکارآمدی‌های آموزشی (سستی آموزش‌های اخلاقی، تقلیل اقتدار معلمین و ...)

د - رسانه‌ها (سینما، مطبوعات، اینترنت، موبایل و ...)

هـ - رواج استعمال مواد مخدر در جامعه

و - ضعف مبانی دینی و اعتقادی

ز - دگرگونی یا ضعف ارزش‌های اجتماعی (کجاوندی، ۱۳۸۱: ۳۲)

به اعتقاد رابرت مرتون بی‌هنجاری نتیجه‌ی تضاد میان هدف‌های فرهنگی و امکان به‌کارگیری وسایل نهادی (شکل گرفته) است؛ به زبان دیگر تباین میان ساخت‌های فرهنگی، که موجد نظام ارزشی خاصی است از یک طرف و ساخت‌های اجتماعی از طرف دیگر، بی‌هنجاری در جامعه را ایجاد می‌کند (کووارتارو، ۲۰۰۸).

مرتون معتقد است بی‌هنجاری زمانی رخ می‌دهد که یک گسیختگی مهم بین اهداف فرهنگی ارزشمند و ابزارهای اجتماعی قانونی برای نیل به این اهداف وجود داشته باشد. در واقع به کارگیری ابزارهای نامشروع برای

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

دسترسی به اهداف مادی مانند پول، قدرت و مقام منابع اولیه‌ی بی‌هنجاری‌ها و بزهکاری‌ها هستند (ابوالمعالی، ۱۳۸۹: ۱۵).

بر اساس تئوری مرتن می‌توان گفت فقر و وضعیت نامناسب اقتصادی خانواده سبب فشارهای اجتماعی بر پیکر خانواده می‌شود و می‌تواند در گرایش اعضای خانواده به بزهکاری مؤثر باشد. بنابراین وضعیت نامناسب اقتصادی زنان بزهکار در شهرستان رباط کریم هم می‌تواند به عنوان عاملی مؤثر در بزهکاری زنان مورد مطالعه باشد.

ادوین ساترلند در نظریه‌ی همنشینی افتراقی، فرآیند تعاملات اجتماعی در گروه‌های بزهکار را مسئول رفتار مجرمانه می‌داند، اساساً در دیدگاه وی جرم حاصل یادگیری است. مطابق نظریه‌ی ساترلند رفتار انحرافی موروثی و ذاتی نیست، بلکه روش آموختن این رفتار همانند روش آموختن سایر رفتارهاست. او ادعا می‌کند که تحقق وضعیت جرم تنها مستلزم همنشینی مستقیم با کجروان و بزهکاران نیست، در واقع تحقق کجروی را عمدتاً نیازمند جامعه‌پذیر شدن فرد در درون نظامی از ارزش‌ها می‌داند که او را در جهت نقض هنجارهای مسلط در جامعه تشویق می‌کند. در کل درگیری در فعالیت‌های مجرمانه محصول مجموعه‌ی پیچیده‌ای از تجارب یادگیری در متن شرایط زندگی است (ابوالمعالی، ۱۳۸۹: ۲۷).

در نظریه‌ی پیوند افتراقی ساترلند (یادگیری اجتماعی)، رفتار بزهکارانه در پی فرآیند ارتباط با اشخاص دیگر آموخته می‌شود. به این صورت که افراد مستعد کجروی، با افراد مختلف جامعه هم‌نشین‌اند، در این زمان اگر

نگرش‌هایی که کنش‌های بزهکارانه را پذیرفتنی می‌نمایاند، با پشتوانه‌ای قوی‌تر از نگرش‌های مخالف با رفتار کج‌روانه به فرد القا شود، احتمال اینکه مرتکب کج‌روی شود بیشتر است (سلیمی و داوری، ۱۳۸۰: ۵۳).

ویلیام گود با استعانت از مفهوم آنومی و تعمیم آن به خانواده به عنوان مهم‌ترین موسسه‌ی اجتماعی‌کننده افراد، سازمان و انگاره‌های آن را کلیدی برای شناخت شخصیت و رفتار فرد پرورش‌یافته در آن تلقی می‌کند و هر گونه نابسامانی در این نهاد و ساختار آن را در تکوین شخصیت بزهکار دخیل می‌داند. به نظر گود، هنگامی که یک یا چند تن از اعضای خانواده نتوانند وظایف و نقش خود را به طور مناسب و شایسته‌ای انجام دهند، گسیختگی خانوادگی به وجود می‌آید. گسیختگی خانواده می‌تواند معلول فقدان پدر (در اثر مرگ و میر، طلاق یا اشتغال بیش از حد که در این حالت وظایف پدر بر دوش مادر افکنده می‌شود یا شخص دیگری در غیاب پدر این نقش را بر عهده می‌گیرد)، فقدان یا غیبت مادر (به علت اشتغال در خارج از خانه، مرگ و طلاق که در این شرایط اجرای نقش‌های مادرانه دچار اختلال می‌گردد)، روابط عاطفی ضعیف و حتی متعارض بین اعضای خانواده - که علی‌رغم زندگی اجتماعی با یکدیگر در ظاهر کارکردهای کنشی متقابل ضعیفی دارد و نسبت به یکدیگر همدلی و هم‌حسی ندارند، باشد. به نظر گود، خانواده نقش عمده در تأمین نیازهای جسمی، روانی، عاطفی و اجتماعی اعضای خود ایفا می‌کند. به علاوه، نهاد خانواده به جریان شناخت خود، کشف خویش‌شنی و هویت‌یابی فرد کمک می‌کند. همچنین

خانواده نقش عمده‌ای را در یادگیری، تربیت و آموزش اعضا بر عهده دارد (محسنی تیریزی، ۱۳۸۳: ۷۰-۶۷). بنابراین از هم گسیختگی خانواده هم می‌تواند در کجروی و انحراف زنان نقش داشته باشد.

اگرچه همه اقدار جامعه ممکن است به دلایل گوناگون مرتکب انحراف شوند ولی هایدنسون معتقد است زنان به خاطر کنترل بیشتر از سوی خانواده و جامعه، کمتر مرتکب جرم می‌شوند (Heidensohn, 1986). بر اساس نظریه‌های فمینیستی، محرومیت زنان در دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب، می‌تواند دلیلی بر گرایش آنها به بزهکاری باشد. فمینیست‌ها اساساً بر مسائل انحرافی مرتبط با زنان متمرکز می‌شوند. از دیدگاه آنها زنان قربانی خشونت و تجاوز جنسی هستند. این نوع جرایم در حکم بازتاب جامعه‌ی پدرسالار تلقی می‌شود که تلاش می‌کند زنان را در موقعیتی قرار دهد که به سلطه‌ی مردان تداوم بخشد (هینز و وایت، ۱۳۹۰: ۷-۲۵۴).

همچنین فرصت‌های اشتغال، فرصت‌های جرم‌زایی را در زنان کاهش می‌دهد. به همین جهت نسبت ارتکاب جرم در زنان شاغل کمتر است. اغلب زنان مجرم، بیکار، فاقد تحصیلات بالا و مادران تنهایی هستند که با بچه‌های خود زندگی می‌کنند. در خانواده‌هایی که طلاق، فوت یکی از والدین، خیانت و امثال آن رخ می‌دهد، روابط عاطفی ضعیف و حتی متعارض بین اعضای خانواده با یکدیگر وجود داشته و کارکردهای کنشی متقابل ضعیفی دارند و نسبت به یکدیگر از همدلی و هم‌حسی مناسب بهره‌مند نمی‌باشند. در خانواده‌های از هم گسیخته زنان بیشتر آسیب می‌بینند.

از دیگر عوامل مؤثر در بزهکاری افراد به ویژه زنان، تأثیر محیط زندگی است، اگر افراد در محیطی نامناسب و نابهنجار زندگی کنند و روزانه شاهد بروز نافرمانی خداوند، جرم و جنایت و گناه باشند، طبق نظریه‌ی یادگیری، آنها هم همین شیوه‌ی زندگی را می‌آموزند و این امور را طبیعی و مناسب برمی‌شمزند.

رابرت فاریس^۱ و وارن دانهام^۲ معتقدند که محیط عامل تعیین کننده‌ی رفتار افراد در شرایط مختلف است و جایگزینی گروه‌ها به جای یکدیگر بر اساس عوامل محیطی تعیین می‌شود و با وجود میزان بالای تحرک در بیشتر مناطق ناآرام و یا حاشیه‌ای، بازهم میزان بالایی از جرائم و انحرافات از این مناطق گزارش می‌شود (مورال، ۱۳۹۲: ۱۷۵). پارک و همکارانش هم معتقدند جامعه‌ی شهری فاقد نظام اجتماعی همگون و یگانه است و همچنین فاصله‌ی طبقاتی در شهر بسیار زیاد و نرخ حضور مهاجرین هم بالاست؛ لذا میزان جرایم هم در شهر به ویژه در حاشیه‌ی آن بالاست (Park, 1928).

دورکیم، علت همه‌ی رفتارهای غیرعادی را در محیط اجتماعی جست‌وجو می‌کند و عقیده دارد که جرم یک پدیده‌ی طبیعی و اجتماعی است و بین جرم و فرهنگ محل وقوع جرم ارتباط وجود دارد. دورکیم توسعه‌ی شهرنشینی و حاشیه‌نشینی ناشی از آن را از جمله عوامل مؤثر در خارج شدن جوانان از نظارت بزرگترها و افزایش جرم و جنایت در شهر

---

1. Robert Faris
2. Dunham

می‌داند (رفیع‌پور، ۱۳۸۶: ۱۵۶). بر این اساس می‌توان یکی از عوامل اجتماعی موثر در بزهکاری زنان را زندگی در مناطق حاشیه‌ای دانست.

بر اساس مبانی نظری فوق و دیدگاه‌های مطرح شده در مورد عوامل مؤثر در بزهکاری، فرضیات زیر استخراج می‌شود:

- بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر تأثیر اعتیاد همسر تفاوت وجود دارد.
- بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر محرومیت در دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب تفاوت وجود دارد.

- بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر محل سکونت و حاشیه‌نشینی تفاوت وجود دارد.

- بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر از هم گسیختگی خانوادگی تفاوت وجود دارد.

- بین وضع اقتصادی زنان بزهکار و غیر بزهکار تفاوت وجود دارد.

۵- تعریف مفاهیم

الف - زنان بزهکار و غیر بزهکار: بزه، عبارت از اقدام به عملی است که برخلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارهای ارزشی و فرهنگی جامعه باشد و لذا اقدام به عملی که برخلاف موازین، مقررات و معیارهای ارزشی فرهنگ هر جامعه باشد، در آن جامعه بزهکاری یا جرم تلقی می‌شود و کسانی که مرتکب چنین عمل خلافی شوند، مجرم یا بزهکار نامیده می‌شوند (محمدی اصل، ۱۳۸۵: ۱۱). در این مقاله منظور از زنان بزهکار، زنانی است که به دلیل ارتکاب جرایمی چون توزیع مواد مخدر، روسپیگری و امثال

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

آن در شهرستان رباط کریم دستگیر و به پلیس اطلاعات فرماندهی انتظامی شهرستان منتقل شده‌اند و منظور از زنان غیربزهکار، زنانی است که با زنان بزهکار از لحاظ خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی در شرایط مشابه قرار دارند ولی تحت پوشش سازمان‌های حمایتی چون کمیته‌ی امداد و بهزیستی قرار داشته، ولی بزهکار نیستند.

ب - وضعیت اقتصادی: شغل، سطح درآمد و وضعیت معیشتی خانواده را وضعیت اقتصادی آن خانواده می‌گویند (صفری، ۱۳۹۱). در این تحقیق هم وضعیت اقتصادی پاسخ‌گویان با سؤال‌هایی در مورد وضعیت اشتغال، مکفی بودن درآمد ماهانه‌ی خانواده، میزان مواجهه با مشکل مالی، وضعیت مسکن و وسایل اساسی منزل پرسیده شد.

ج - از هم گسیختگی خانواده: این مفهوم با سؤالاتی در خصوص ازدواج دوم همسر، میزان توجه همسر به او، مورد تحقیر یا تهدید طلاق قرار گرفتن و بی‌اعتمادی از سوی همسر پرسیده شد.

د - رضایت از محل سکونت و حاشیه‌نشینی: حاشیه‌نشینی حالتی است که شخص با توجه به فشارهای اقتصادی کلان‌شهرها و عدم توازن بین فراخورد هزینه و درآمد و فقدان توان ایستادگی در مقابل این مصائب، مجبور به انتخاب مساکن غیر استاندارد و نامتعارف با امکانات بسیار کم در حاشیه‌ی شهرها می‌شود (مهاجریان، ۱۳۸۷: ۲۳ و ۲۴). در رباط کریم شهرک‌های حاشیه‌ای متعدد با امکانات زندگی پایین و غیر استاندارد شکل گرفته که بیشتر ساکنان آن مهاجرین فقیر هستند. از جمله این شهرک‌ها، قلعه میر، نصیر آباد، شهرک

زواره‌ای، سفیدار، شترخوار، نوده پایین و بالا، آلارد، روستای پرندک آلارد، شهرک خانه پرندک، منجیل آباد، انجم آباد، تقی آباد، بازارک، شیرین در و حصار چوپان می‌باشد (پلیس اطلاعات و امنیت عمومی رباط کریم، ۱۳۹۰). این مفهوم هم با سؤالاتی در خصوص محل سکونت، میزان رضایت از محل سکونت، رضایت از امنیت محل سکونت، سکونت زنان بزهکار در آن محل، تمایل به تغییر محل سکونت، حضور ارادل و اوباش در محل سکونت و آزادی عمل خرده فروشان مواد مخدر در محله سنجدیده شد.

ه- اعتیاد: وابستگی به مواد مخدر یا تمایل شدید فرد به مصرف یک ماده تعریف شده است (عفتی، ۱۳۷۹: ۴). در این تحقیق اعتیاد همسران زنان بزهکار و اعتیاد خود آنها و نحوه‌ی تأمین هزینه‌ی اعتیاد با سؤالات باز در خصوص اعتیاد خود یا همسر، نحوه‌ی تأمین هزینه‌ی مواد که ممکن است از طریق سرقت یا خودفروشی و دیگر جرایم صورت بگیرد، پرسیده شد.

۶- روش پژوهش

روش انجام این تحقیق پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و آزمون فرضیات از طریق مقایسه دو گروه از زنان (۵۰ زن بزهکاری که طی یک ماه به دلیل ارتکاب جرم دستگیر شده بودند و ۵۰ زن غیر بزهکار که تحت حمایت کمیته امداد یا بهزیستی رباط کریم بودند) صورت گرفت. برای تکمیل پرسشنامه‌ی زنان بزهکار، به کلیه‌ی زنان مجرمی که در طول آبان ماه سال ۱۳۹۱ دستگیر و به پلیس اطلاعات و امنیت عمومی فرماندهی انتظامی شهرستان رباط کریم منتقل شده بودند به صورت تمام شمار، مراجعه

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

و در همان زمان برای تکمیل پرسشنامه‌ی زنان غیر مجرم به کمیته‌ی امداد و بهزیستی رباط کریم مراجعه و از نمونه‌گیری قضاوتی (به نحوی که این زنان وضعیت اقتصادی و خانوادگی تقریباً مشابهی با زنان بزهکار داشته باشند) استفاده شد.

برای سنجش روایی تحقیق، علاوه بر بهره‌گیری از نظرات اساتید مجرب، از نظر کارشناسان و خبرگان استفاده و تلاش شد که از سؤالات مطرح شده در سایر تحقیقات که روایی بالای داشته‌اند، بهره برده شود. برای سنجش پایایی ابزار تحقیق هم از تکنیک آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب محاسبه شده برابر ۰/۸۶٪ مبین پایایی پرسشنامه بود.

۷- یافته‌های پژوهش

میانگین سن زنان مجرم پاسخ‌گو ۳۰/۴ و میانگین سن زنان غیرمجرم پاسخ‌گو ۳۵/۲۶ سال بود. میانگین سنی شروع بزهکاری زنان مجرم ۲۷ سال بود. میانگین تحصیلی هر دو گروه تحصیلات ابتدایی بود. کلیه‌ی زنان مجرم و ۴۲٪ زنان غیرمجرم مورد مطالعه، مطلقه بودند. ۷۰٪ از زنان مجرم پاسخ‌گو و ۷۳٪ زنان غیرمجرم مطلقه علت جدایی خود را، اعتیاد همسرشان بیان کردند. ۵۲٪ زنان مجرم برای اولین بار دستگیر شده، ولی ۳۲٪ برای دومین بار و ۱۶٪ برای سومین بار یا بیشتر توسط پلیس دستگیر شده بودند. علت دستگیری ۲۰٪ این زنان رابطه‌ی نامشروع، ۱۴٪ حمل مواد مخدر، ۱۰٪ دایر کردن خانه‌ی فساد و ۱۰٪ هم به عللی چون فرار از منزل، مواد فروشی، سرقت و زورگیری بود.

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد وضعیت اقتصادی پاسخ‌گویان در دو گروه

ردیف	مقولات	زنان مجرم			زنان غیرمجرم		
		کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد
۱	مکفی بودن درآمد ماهانه	۷	۱۸	۲۵	۱	۸	۴۱
		٪۱۴	٪۳۶	٪۵۰	٪۲	٪۱۶	٪۸۲
۲	میزان رفاه خانواده	۸	۲۳	۱۹	۱	۱۳	۳۶
		٪۱۶	٪۴۶	٪۳۸	٪۲	٪۲۶	٪۷۲
۳	میزان مواجهه با مشکل مالی	۳۰	۸	۱۲	۴۱	۸	۱
		٪۶۰	٪۱۶	٪۲۴	٪۸۲	٪۱۶	٪۲
۴	انجام کارهای خلاف در زمان مواجهه با مشکل مالی	۹	۴	۳۷	۱	۰	۴۹
		٪۱۸	٪۸	٪۷۴	٪۲	٪۰	٪۹۸

تنها ۱۴٪ زنان مجرم پاسخ‌گو درآمد ماهانه‌ی خود را برای گذران زندگی‌شان کافی می‌دانند و ۱۶٪ این پاسخ‌گویان از لحاظ خانوادگی مرفه هستند. در مقابل ۶۰٪ آنها مشکلات مالی زیادی دارند که ۱۸٪ آنها در زمان مواجهه با مشکلات مالی با احتمال زیاد، و ۸٪ تا حدودی با انجام کارهای خلاف قانون مشکل خود را حل می‌نمایند. همه‌ی زنان غیرمجرم پاسخ‌گو تحت پوشش سازمان‌های حمایتی چون کمیته‌ی امداد و بهزیستی بودند و با اینکه ۸۲٪ درآمد ماهانه خود را برای گذران زندگی‌شان کافی نمی‌دانستند و با مشکلات مالی روبه‌رو بودند، فقط ۲٪ از آنها با انجام کارهای خلاف مشکل مالی خود را حل می‌نمودند. البته مبنای تحت پوشش قرار گرفتن پاسخ‌گویان مشکلات مالی آنها بود. در مصاحبه‌های انجام شده

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

همگی اذعان داشتند که در زمان مواجهه با مشکلات مالی، این سازمان‌ها تا حدودی آنان را حمایت می‌کنند تا از بزهکاریشان جلوگیری شود. به نظر می‌رسد چون زنان مجرم پاسخ‌گو هیچ‌گونه حمایتی ندارند و با داشتن سوء سابقه در یافتن شغل مناسب هم با مشکلاتی روبرو هستند مجبور می‌شوند با روی آوردن به کارهای خلاف مشکل مالی خود را حل کنند.

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصد محرومیت زنان پاسخ‌گو در دسترسی به امکانات آموزشی

و شغلی مناسب در دو گروه

ردیف	امکانات	زنان مجرم			زنان غیرمجرم		
		زیاد	متوسط	کم	زیاد	متوسط	کم
۱	داشتن شغل مناسب	۱	۳	۴۶	۰	۸	۴۲
		٪۲	٪۶	٪۹۲	٪۰	٪۱۶	٪۸۴
۲	امکانات آموزشی و تحصیلی مناسب	۱	۱۲	۳۷	۰	۳	۴۷
		٪۲	٪۲۴	٪۷۴	٪۰	٪۶	٪۹۴
۳	امکانات رفاهی و تفریحی مناسب	۱	۸	۴۱	۰	۵	۴۵
		٪۲	٪۱۶	٪۸۲	٪۰	٪۱۰	٪۹۰

طبق جدول فوق ۹۲٪ زنان مجرم از داشتن شغل مناسب در محل سکونت خود محروم هستند و همچنین ۷۴٪ از امکانات مناسب آموزشی و تحصیلی و ۸۲٪ از امکانات رفاهی و تفریحی کمتری در محل سکونت خود برخوردارند. بنابراین ضرورت ایجاد بسترهای مناسب شغلی و آموزشی برای زنان بزهکار که می‌تواند از بزهکاری مجدد آنها جلوگیری کند و زمینه‌ی بازگشت دوباره‌ی آنها را به جامعه فراهم آورد بسیار مشهود است. در مقابل اگرچه زنان غیرمجرم هم نیاز به شغل و امکانات آموزشی و رفاهی

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

دارند و ۹۴٪ از لحاظ داشتن شغل مناسب در محل سکونت خود و امکانات مناسب آموزشی و تحصیلی محروم هستند و ۹۰٪ هم از امکانات رفاهی و تفریحی کمتری در محل سکونت خود برخوردارند، ولی به حمایت‌های مالی کم‌میت‌های امداد و بهزیستی بسنده می‌کنند و اقدامات مجرمانه انجام نمی‌دهند.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصد از هم‌گسیختگی خانوادگی زنان پاسخ‌گو در دو گروه

ردیف	مقولات	زنان مجرم				زنان غیر مجرم			
		زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ	زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ
۱	رابطه‌ی صمیمی با همسر	۱۲	۸	۲۶	۴	۱۳	۱۱	۲۶	۰
		۲۴٪	۱۶٪	۵۲٪	۸٪	۲۶٪	۲۲٪	۵۲٪	۰٪
۲	رابطه‌ی صمیمی با فرزندان	۲۱	۶	۹	۱۴	۴۶	۱	۱	۲
		۴۲٪	۱۲٪	۱۸٪	۲۸٪	۹۲٪	۲٪	۲٪	۴٪
۳	عدم توجه همسر به من	۲۰	۱۵	۱۳	۲	۱۶	۱۲	۲۱	۱
		۴۰٪	۳۰٪	۲۶٪	۴٪	۳۲٪	۲۴٪	۴۲٪	۲٪
۴	آرزوی زندگی با فرد دیگری	۱۸	۱۰	۲۰	۲	۱۹	۱۲	۱۹	۰
		۳۶٪	۲۰٪	۴۰٪	۴٪	۳۸٪	۲۴٪	۳۸٪	۰٪
۵	عدم توجه همسر به اینکه کجا هستم و چکار می‌کنم	۲۲	۱۰	۱۶	۲	۱۱	۶	۳۳	۰
		۴۴٪	۲۰٪	۳۲٪	۴٪	۲۲٪	۱۲٪	۶۶٪	۰٪
۶	عدم توجه همسر به اینکه دوستان من چه کسانی هستند	۲۳	۹	۱۶	۲	۱۲	۶	۳۲	۰
		۴۶٪	۱۸٪	۳۲٪	۴٪	۲۴٪	۱۲٪	۶۴٪	۰٪
۷	تحقیر مداوم توسط همسر	۲۴	۹	۱۵	۲	۱۷	۱۳	۲۰	۰
		۴۸٪	۱۸٪	۳۰٪	۴٪	۳۴٪	۲۶٪	۴۰٪	۰٪

ردیف	مقولات	زنان مجرم				زنان غیر مجرم			
		زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ	زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ
۸	عدم امکان درد دل با همسر خود	۲۲	۱۰	۱۶	۲	۱۴	۱۰	۲۶	۰
		٪۴۴	٪۲۰	٪۳۲	٪۴	٪۲۸	٪۲۰	٪۵۲	٪۰
۹	عدم اعتماد همسر	۱۵	۱۴	۱۸	۳	۷	۵	۳۸	۰
		٪۳۰	٪۲۸	٪۳۶	٪۶	٪۱۴	٪۱۰	٪۷۶	٪۰
۱۰	تهدید به طلاق از سوی همسر	۱۳	۱۲	۲۳	۲	۱۳	۴	۳۳	۰
		٪۲۶	٪۲۴	٪۴۶	٪۴	٪۲۶	٪۸	٪۶۶	٪۰

جدول فوق نشان می‌دهد در هر دو گروه ۵۲٪ از زنان پاسخ‌گو صمیمیت کمتری با همسرشان دارند. در بین زنان مجرم ۲۶٪ و زنان غیرمجرم ۲۴٪ رابطه‌ی خود را با همسرشان صمیمی دانسته‌اند. ۹۲٪ زنان غیر مجرم صمیمیت زیادی با فرزندان خود داشته و فقط ۴۲٪ زنان مجرم با فرزندان خود صمیمی بودند. ۴۰٪ از زنان مجرم همسران بسیار بی‌توجهی دارند، این رقم در زنان غیرمجرم ۳۲٪ است. ۳۶٪ زنان مجرم تمایل زیادی داشتند که با فرد دیگری به غیر از همسرشان زندگی می‌کردند و در مقابل در زنان غیرمجرم ۳۸٪ آرزو داشتند که با فرد دیگری زندگی می‌کردند، در مصاحبه‌هایی که با زنان غیرمجرم انجام شد، بیشتر آنها به دلیل بیماری و از کار افتادگی همسرشان و شرایط سخت زندگی تمایل داشتند که با فرد دیگری زندگی می‌کردند، ولی زنان مجرم به دلیل اینکه توسط همسرانشان بزهکار شده‌اند و هر دو شرایط هم را پذیرفته‌اند کمتر تمایل داشتند که با فرد دیگری زندگی کنند. بی‌توجهی همسران زنان مجرم به اینکه کجا هستند و با چه کسانی دوست هستند، بیشتر

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

از زنان غیر مجرم است. ۴۸٪ از زنان مجرم و ۳۴٪ از زنان غیر مجرم از سوی همسرشان بسیار تحقیر می‌شوند و ۴۴٪ از زنان مجرم و ۲۸٪ زنان غیر مجرم هیچ‌گاه با همسر خود درددل نکرده‌اند. همچنین زنان مجرم کمتر از زنان غیر مجرم مورد اعتماد همسرشان بوده‌اند. تهدید به طلاق از سوی همسر نیز در بین زنان مجرم بیشتر بود. این آمارها می‌تواند مؤید این مطلب باشد که از هم گسیختگی عاطفی بین اعضای خانواده در زنان مجرم بیشتر است.

جدول ۴: توزیع فراوانی و درصد تأثیر اعتیاد همسر پاسخ‌گویان در دو گروه

ردیف	مقولات	زنان مجرم				زنان غیر مجرم			
		زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ	زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ
۱	انتظار کمک مالی همسران از شما برای تأمین هزینه‌ی مواد خود	۱۸	۶	۸	۱۸	۱۲	۲	۱۳	۲۳
		٪۳۶	٪۱۲	٪۱۶	٪۳۶	٪۲۴	٪۴	٪۲۶	٪۴۶
۲	صرف هزینه خورد و خوراک خانواده برای تأمین مواد همسران	۱۷	۱۱	۴	۱۸	۱۳	۳	۱۱	۲۳
		٪۳۴	٪۲۲	٪۸	٪۳۶	٪۲۶	٪۶	٪۲۲	٪۴۶
۳	وادار کردن شما به کارهای خلاف برای تأمین هزینه‌ی مواد خود	۱۵	۳	۱۴	۱۸	۱	۱	۲۵	۲۳
		٪۳۰	٪۶	٪۲۸	٪۳۶	٪۲	٪۲	٪۵۰	٪۴۶
۴	تلاش در معنادار کردن شما برای اینکه مانع جدایی‌تان بشود	۱۹	۷	۶	۱۸	۸	۱	۱۸	۲۳
		٪۲۸	٪۱۴	٪۱۲	٪۳۶	٪۱۶	٪۲	٪۳۶	٪۴۶

ردیف	مقولات	زنان مجرم				زنان غیرمجرم			
		زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ	زیاد	متوسط	کم	بی پاسخ
۵	همکاری شما در کارهای خلاف برای تأمین هزینه‌ی مواد	۱۳	۲	۱۷	۱۸	۱	۰	۲۶	۳۳
		٪۲۶	٪۴	٪۳۴	٪۳۶	٪۲	٪۰	٪۵۲	٪۴۶
۶	اجبار همسران به مصرف مواد برای بهبودتان در زمان بیماری	۱۷	۵	۱۰	۱۸	۷	۲	۱۸	۳۳
		٪۳۴	٪۱۰	٪۲۰	٪۳۶	٪۱۴	٪۴	٪۳۶	٪۴۶
۷	اجبار همسران به مصرف مواد برای ارضا نیازهای جنسی افراطی خود	۱۱	۴	۱۷	۱۸	۲	۱	۲۴	۳۳
		٪۲۲	٪۸	٪۳۴	٪۳۶	٪۴	٪۲	٪۴۸	٪۴۶

بر اساس جدول شماره‌ی ۴، ۳۶٪ از همسران معتاد زنان مجرم انتظار کمک مالی زیاد از سوی همسرشان را در تأمین مواد مخدر مصرفی خود داشته‌اند. این رقم در زنان غیرمجرم ۲۴٪ بود. ۵۶٪ همسران زنان مجرم هزینه‌ی خورد و خوراک منزل را صرف تأمین مواد مخدر خود می‌کردند که در زنان غیرمجرم این تعداد ۳۲٪ بود. ۳۰٪ زنان مجرم از سوی همسرانشان وادار می‌شدند تا کارهای خلاف انجام دهند، تا هزینه‌ی مواد مخدر همسرشان تأمین شود. این مورد در زنان غیرمجرم فقط ۲٪ بود. ۳۸٪ از زنان مجرم با تلاش زیاد از سوی همسرانشان برای معتاد کردن آنها روبه‌رو بودند تا با معتاد شدن توسط همسران خود از آنها جدا نشوند، این رقم در زنان غیرمجرم ۱۶٪ بود. همچنین همکاری زنان مجرم در انجام کارهای

خلاف همسر خود برای تأمین هزینه‌ی مواد مخدر مصرفی آنها بیشتر از زنان غیرمجرم بود. ۳۴٪ زنان مجرم به علت فقر در زمان بیماری با اجبار زیاد همسرشان به مصرف مواد مخدر برای بهبودی مواجه می‌شدند، این رقم در زنان غیرمجرم ۱۴٪ بود. ۲۲٪ همسران معتاد زنان مجرم با افزایش میل جنسی همسرشان که ناشی از مصرف مواد مخدر بود با اجبار زیاد به مصرف مواد مخدر وادار می‌شدند تا نیازهای جنسی افراطی همسرانشان تأمین شود، این رقم در زنان غیرمجرم ۴٪ بود. بنابراین آمارها نشان می‌دهد که در مسئله‌ی بزهکاری زنان، وجود همسران معتاد و نیز تعامل با بزهکاران تأثیر بسزایی در جرایم زنان داشته است.

آزمون فرضیات

فرضیه‌ی اول عبارت بود از اینکه بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر تأثیر اعتیاد همسر تفاوت وجود دارد. برای سنجش این فرضیه با توجه به لزوم مقایسه بین دو گروه، از آزمون t استفاده شد که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۵: آزمون t برای مقایسه دو گروه از جهت تأثیر اعتیاد همسر

مقدار F	سطح معناداری	T	درجه آزادی	سطح معناداری ۲	اختلاف میانگین ها	انحراف معیار میانگین	حداقل	حداکثر
۱۹/۵۶۲	۰/۰۰۰	-۳/۴۵	۹۸	۰/۰۰۱	-۱/۰۸۰۰	۰/۳۱۲۸۵	-۱/۷۰۰۸۵	-۰/۴۵۹۱۵
		-۳/۴۵	۸۳/۲۶	۰/۰۰۱	-۱/۰۸۰۰	۰/۳۱۲۸۵	-۱/۷۰۲۲۵	-۰/۴۵۷۷۵

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۵، بین دو گروه زنان مجرم و غیر مجرم از نظر تأثیر اعتیاد همسر در بزهکاری پاسخ‌گویان تفاوت وجود دارد و این تفاوت به احتمال ۹۵٪ تأیید می‌شود و بنابراین فرضیه اول در مورد این پاسخ‌گویان تأیید می‌شود و می‌توان ادعا کرد که اعتیاد همسر در بزهکاری زنان نقش دارد..

بنا بر فرضیه‌ی دوم، بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر محرومیتشان در دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج آزمون t برای سنجش این فرضیه به شکل زیر است:

جدول ۶: آزمون t برای مقایسه دو گروه از جهت محرومیت از دسترسی به امکانات

حداکثر	حداقل	انحراف معیار میانگین	اختلاف میانگین ها	سطح معناداری ۲	درجه آزادی	T	سطح معناداری	مقدار F
۰/۵۵۶۷۸	-۰/۳۱۶۷۸	۰/۲۱۹۰۹	-۰/۱۲۰۰	۰/۵۵۵	۹۸	۰/۵۴۸	۰/۷۱۴	۰/۱۳۵
۰/۵۵۶۷۹	-۰/۳۱۶۷۹	۰/۲۱۹۰۹	-۰/۱۲۰۰	۰/۵۵۵	۷۶۵/۹۷	۰/۵۴۸		

با توجه به مقایسه میانگین‌ها و سطح معناداری ۰/۷۱۴ بین دو زنان مجرم و غیرمجرم از نظر محرومیت در دسترسی به امکانات آموزشی و شغلی مناسب تفاوتی وجود ندارد و هر دو گروه از این نظر در محرومیت به سر می‌برند ولی یک گروه مجرم نشده‌اند. بنابراین فرضیه‌ی دوم تأیید نمی‌شود و در این جامعه‌ی آماری نمی‌توان گفت محرومیت از امکانات شغلی و تحصیلی به تنهایی موجب ارتکاب جرم می‌شود.

فرضیه‌ی سوم تحقیق به تفاوت بین زنان بزهکار و غیر بزهکار از نظر رضایت از محل سکونت و حاشیه‌نشینی اختصاص یافته که نتایج آزمون آن در جدول شماره‌ی ۷ آمده است.

جدول ۷: آزمون t برای مقایسه دو گروه از جهت رضایت از محل سکونت و حاشیه‌نشینی

حداکثر	حداقل	انحراف معیار میانگین	اختلاف میانگین ها	سطح معناداری ۲	درجه آزادی	T	سطح معناداری	مقدار F
۰/۳۸۶۷	-۰/۷۰۶۷۷	۰/۲۷۵۹۸	-۰/۱۶۰۰	۰/۵۶۳	۹۸	-۰/۵۸۰	۰/۴۳۷	۰/۶۰۸
۰/۳۸۷۷۸	-۰/۷۰۷۷۸	۰/۲۷۵۹۸	-۰/۱۶۰۰	۰/۵۶۳	۳۸۴/۹۶	-۰/۵۸۰		

فرضیه‌ی پنجم تحقیق به تفاوت وضع اقتصادی زنان بزهکار و غیر بزهکار اختصاص داشت که آزمون آن به شرح زیر است:

جدول ۹: آزمون t برای مقایسه دو گروه از جهت وضع اقتصادی

حد اکثر	حد اقل	انحراف معیار میانگین	انحراف میانگین‌ها	سطح معناداری ۲	درجه‌ی آزادی	T	سطح معناداری	مقدار F	وضعیت اقتصادی
۰/۷۷۵۲۱	-۱/۵۸۴۷۹	۰/۲۰۳۹۸	-۱/۱۸۰۰	۰/۰۰۰	۹۸	-۵/۷۸۵	۰/۰۰۰	۱۶/۳۴	وضعیت اقتصادی
۰/۷۷۴۴۲	-۱/۵۸۵۶۸	۰/۲۰۳۹۸	-۱/۱۸۰۰	۰/۰۰۰	۳۷۲/۸۳	-۵/۷۸۵			

آزمون t و مقایسه‌ی دو گروه نشان می‌دهد که به احتمال ۹۵٪ بین دو گروه زنان مجرم و غیرمجرم از نظر وضع اقتصادی تفاوت وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌شود، البته بخشی از این تفاوت ناشی از حمایت‌های سازمان بهزیستی و کمیته امداد از زنان غیرمجرم است.

۸- جمع بندی و نتیجه گیری

به دلیل نقش مهم مادری و تربیتی زنان در خانواده و جامعه، ارتکاب ایشان به جرم نیز اثرات منفی بسیار زیادی در این دو نهاد بزرگ اجتماعی خواهد گذاشت. زمانی که مادران به هر دلیلی اعم از فوت، طلاق، بزهکاری و زندان در خانه حضور نداشته باشند، تربیت فرزندان دچار اشکال می‌شود و بستر مناسبی برای بزهکاری نوجوانان و جوانان فراهم می‌شود. این تحقیق با مطالعه دو گروه از زنان مجرم و غیرمجرم با شرایط اجتماعی تقریباً مشابه برای یافتن تأثیر این شرایط در انحرافات زنان انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد، اگر چه بین دو گروه زنان مجرم و غیرمجرم تشابهات زیادی از نظر وضعیت زندگی وجود داشت و حتی وضعیت اقتصادی زنان غیرمجرم بدتر

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

از زنان مجرم بود؛ لیکن ۹۸٪ از ایشان، گروه تحت حمایت بهزیستی و کمیته‌ی امداد در مواجهه با مشکل مالی مرتکب خلاف نمی‌شدند، درحالی که زنان بزهکار برای رفع کمبودها دست به اقدامات مجرمانه از جمله خودفروشی می‌زدند. مرتکب نشدن گروه اول به جرم می‌تواند نتیجه‌ی اقدامات حمایتی نهادهای فوق باشد که فشار برای تأمین نیازهای اقتصادی را کمتر کرده و طبق نظریه‌ی مرتن کمتر مرتکب جرم می‌شوند.

از نظر دسترسی به امکانات مناسب آموزشی و شغلی هم هر دو گروه تقریباً محرومیت مشابهی داشتند. این نتیجه نظریات فمینیستی را نقض می‌کند که معتقدند بزهکاری زنان ناشی از محرومیت آنان در دسترسی به امکانات است. درحالی که این دو گروه با وضعیت مشابه دسترسی به امکانات، رفتارهای متفاوت داشتند. بنابراین عوامل دیگر تأثیرگذار در ارتکاب جرم زنان وجود دارد که کمتر به آن توجه شده است.

بر اساس نتایج تحقیقات جبلی و صفدری، از هم گسیختگی خانوادگی و اختلاف والدین و مشاجره‌ی آنها در بزهکای زنان در آینده تأثیر دارد، لیکن نتایج این تحقیق نشان داد که هر دو گروه شاهد وضعیت نابسامان خانوادگی بودند، ولی یک گروه مجرم نشدند. وجود همسران معتاد و بزهکار زنان مجرم تأیید کننده‌ی نظریه‌ی همنشینی افتراقی ساترلند و نظریه‌ی یادگیری اجتماعی است. از طرفی همسران معتاد زنان بزهکار علاوه بر اینکه هزینه‌ی زندگی را خرج مواد مخدر می‌کردند، همسران خود را وادار به کارهای خلاف برای تأمین مواد آنها می‌کردند، ولی این مورد در زنان غیربزهکار

کمتر بود یا با طلاق گرفتن از همسر از این کار اجتناب می‌ورزیدند. طبق نظریه‌های مطرح شده در این خصوص به نظر می‌رسد که تعاملات اجتماعی در گروه‌های بزهکار و علاقه و احترام فرد غیر بزهکار به فرد بزهکار و همنشینی با آنها و به ویژه ارتباط زن با همسر مجرم و معتاد می‌تواند در انحراف فرد مؤثر باشد.

رابطه‌ی بین رضایت از محل سکونت و حاشیه‌نشینی با بزهکاری زنان هم نشان داد که بر اساس نظریه‌های محیطی، نظریه‌های فرصت افتراقی، نظریه‌ی بی‌سازمانی (از هم گسیختگی اجتماعی) و نظریه‌ی انحراف فرهنگی، ویژگی‌های محیطی و شرایطی که افراد در آن زندگی و کار می‌کنند به عنوان مؤلفه‌های بالقوه‌ی جرم، ایفای نقش می‌کنند. کلواد و اوهلین در نظریه‌ی فرصت افتراقی فرض را بر این می‌گذارند که با توجه به وضعیت افراد پرورش یافته در محلات پرازدحام و فقر زده، احتمال پیدایش بزه و رفتارهای انحرافی بیشتر است و نظریه‌پردازان انحراف فرهنگی، محیط و خرده فرهنگی را که افراد در آن بزرگ شده‌اند را عامل اصلی بزهکاری می‌دانند. همچنین جامعه‌شناسان میزان بزهکاری در محدوده‌های شهرها و محلات فقیر نشین را زیاده‌تر از شهرها می‌دانند. علی‌رغم این دیدگاه‌ها، نتایج تحقیق حاضر نشان داد که هرچند بیشتر پاسخ‌گویان از هر دو گروه به دلیل فقر اقتصادی و ارزان بودن مسکن در مناطق حاشیه‌ای شهر در این مناطق زندگی می‌کردند ولی عده‌ای از آنها مجرم نشدند.

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

تأیید دو فرضیه‌ی تأثیر وضعیت اقتصادی و تأثیر اعتیاد همسر با بزهکاری زنان، نشانگر اهمیت این دو عامل در رابطه با جرایم زنان مورد مطالعه است. اگرچه عوامل دیگر از جمله اعتقادات مذهبی که از متغیرهای این تحقیق نبود، تأثیر زیادی در جلوگیری از انحراف افراد دارد، ولی نقش عامل اقتصادی - به ویژه برای زنان سرپرست خانوار - بسیار مهم است و در این تحقیق زنان غیرمجرم به دلیل حمایت‌های کمیته‌ی امداد و سازمان بهزیستی تا حدودی از نظر اقتصادی تأمین شده و به انحراف کشیده نشدند. همین امر نشان‌دهنده‌ی مسئولیت سنگین دولت و نهادهای حمایتی است که با رفع مشکلات نیازمندان از بزهکاری آنها برای تأمین هزینه‌های زندگی خود پیشگیری کنند و به این وسیله از سایر هزینه‌های مقابله با مجرمین و تأمین امنیت جامعه و سایر آسیب‌های اجتماعی کاسته شود.

پیشنهادات

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق، موارد زیر به مسئولین و دست‌اندرکاران امور زنان پیشنهاد می‌گردد:

- مطابق نتایج تحقیق حاضر، وضع بد اقتصادی در بزهکار شدن زنان مؤثر است؛ لذا تلاش در جهت بهبود وضع اقتصادی خانواده‌ها و به ویژه زنان سرپرست خانوار بسیار مهم می‌باشد. با شناسایی زنان آسیب‌پذیر جامعه و با رواج مشاغل خانگی در بین آنها می‌توان از زنان بیش از پیش حمایت کرده و از انحرافات اجباری آنان کاست.

- تحقیق حاضر نشان داد که اعتیاد مرد در بزهکار شدن همسر وی مؤثر است. بنابراین می‌توان از طریق سازمان‌های مردم نهاد (NGO) مردان این خانواده‌ها را تحت پوشش قرار داد تا با ترک اعتیادشان، دوباره به بستر خانواده بازگرداند. به این ترتیب عواقب مخرب ناشی از مصرف مواد مخدر به زنان و کودکان این خانواده‌ها گوشزد می‌شود تا در درمان مردان معتاد خانواده کمک کرده و از آسیب‌های احتمالی اعتیاد آنها به خانواده جلوگیری شود.

- سازمان‌های حمایتی چون بهزیستی و کمیته‌ی امداد می‌توانند با تلاش در توانمندسازی زنان سرپرست خانوار و تخصیص بودجه‌های مناسب برای خوداشتغالی و کارآفرینی زنان نقش مهمی در پیشگیری از انحراف زنان سرپرست خانواده ایفا کنند.

- گسترش پوشش بیمه‌ای و تخصیص اعتبارات لازم جهت بیمه شدن زنان سرپرست خانوار و تقویت سیستم‌های تأمین اجتماعی در جامعه از بسیاری از آسیب‌های اجتماعی به ویژه انحرافات زنان جلوگیری می‌کند.
- آموزش مهارت‌های زندگی به زنان در مواجهه با بحران‌های زندگی در تربیت بهتر فرزندان و جلوگیری از انحراف آنها کمک می‌کند.

- ایجاد مراکز مشاوره و امکان بهره‌مندی از خدمات مشاوره‌ای رایگان برای زنانی که همسران معتاد دارند در خصوص نحوه‌ی برخورد با همسر و فرزندان و مصون ماندن از آسیب‌های این همسران و معتاد شدن خود و فرزندان از اقدامات بسیار مفید خواهد بود.

- رسیدگی به مناطق محروم و ارائه خدمات بیشتر به مناطق حاشیه‌نشین شهرها که جمعیت زیادی هم دارند، می‌تواند از افزایش انحرافات در جامعه و یادگیری جرم توسط ساکنین این مناطق جلوگیری کند. همچنین با نظارت و کنترل بیشتر پلیس در این مناطق از تجمع مجرمین و به انحراف کشاندن سایر ساکنین پیشگیری خواهد شد و این مناطق را از محیط امن مجرمین به ویژه زنان بزهکار و روسپی خارج می‌سازد.

منابع:

- ◀ ابوالمعالی، خدیجه ۱۳۸۹. نظریه‌های جرم‌شناسی و بزهکاری با تأکید بر شناخت اجتماعی، ارجمند.
- ◀ باقری، معصومه. بررسی برخی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم زنان مطالعه نمونه‌هایی از زنان در شهر اهواز، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران، ۱۳۸۹).
- ◀ باقری، مهشید ۱۳۸۱. بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر بزهکاری زنان محبوس در بند نسوان زندان اوین، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران (مجتمع آموزش عالی قم)، ۱۳۸۱).
- ◀ بیرو، آلن ۱۳۶۷. فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه‌ی باقر ساروخانی، تهران، کیهان.
- ◀ پلیس اطلاعات و امنیت عمومی فرماندهی انتظامی شهرستان رباط کریم، (۱۳۹۰).
- ◀ جبلی، معصومه. بررسی عوامل فردی مؤثر بر بزهکاری زنان در تهران، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۸).
- ◀ رجبی‌پور، محمود ۱۳۸۷. مبانی پیشگیری اجتماعی از بزهکاری اطفال و نوجوانان، منتهی، (مرکز تهیه و توزیع منابع آموزشی دانشگاهی و پلیس پیشگیری ناجا).
- ◀ رفیع‌پور، فرامرز ۱۳۸۶. آناتومی جامعه، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ◀ سلیمی، علی و محمد داوری ۱۳۸۰. جامعه‌شناسی کجروی، قم، پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- ◀ سیفی نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله. (۱۳۸۹) روشهای تحقیق در علوم انسانی. تهران: بدر.
- ◀ شرافتی‌پور، جعفر. بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی زنان خیابانی در شهر تهران، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۳).
- ◀ صفدری، زهرا. بررسی علل اجتماعی مؤثر در بزهکاری دختران نوجوان شهر مشهد با تأکید بر خانواده، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۹).
- ◀ صفری، مریم ۱۳۹۱. روش تحقیق. / <http://researchmethod90.blogfa.com/>

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی در بزهکاری زنان

(post)

- ◀ عفتی، جلیل ۱۳۷۹. اعتیاد: پیشگیری یا درمان، یزد، نیکوروش.
- ◀ کجاوندی، کاظم. «کلیات جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی»، اصلاح و تربیت، سال ۸، ش ۹۳، (بهمن ماه ۱۳۸۸).
- ◀ کوارتارو، مکزیبک ۲۰۰۸. امنیت زنان. ترجمه‌ی صادق نیک‌بین و امیر احمدی، تهران، مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم.
- ◀ کی‌نیا، مهدی ۱۳۸۲. مبانی جرم‌شناسی. تهران، دانشگاه تهران.
- ◀ محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳). جزوه درسی نظریه‌های روانشناسی اجتماعی کارشناسی ارشد، تهران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ◀ محمدی اصل، عباس ۱۳۸۵. بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی، تهران، علم.
- ◀ مهاجریان، رضا ۱۳۸۷. تأثیر حاشیه‌نشینی بر میزان بزهکاری در کلان شهرها، تهران، جنگل، جاودانه.
- ◀ مورال، پیتر ۱۳۹۲. قتل و جامعه، ترجمه‌ی براتوند و حسین‌زاده. اهواز، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان.
- ◀ نیک‌گهر، عبدالحسین ۱۳۶۹. مبانی جامعه‌شناسی، تهران، ایران.
- ◀ هینز، فیونا و رابرت وایت ۱۳۹۰. جرم و جرم‌شناسی، ترجمه‌ی علی سلیمی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- Dutch Centre for the Study of Female Delinquency (DCSFD) (2006)
<http://www.rechten.vu.nl/en/research/organization/research-institutes-and-centres/dutch-centre-for-the-study-of-female-delinquency/index.asp#accept>
- *Heidensohn, Frances. (1986) Women and Crime*,. New York University Press. Health & Fitness .
- McGinnis E. James " DELINQUENCY IN WOMEN". Journal Cali-

foria Medicine. Vol. 78. No. 4. (April, 2007).

➤ Park, Robert E, "Human migration and marginal man", *American Journal Of Sociology*. 33, (1928).